

Za Jánom Lenčom

Vzdelaný, rozhladený, scestovaný, ústretový, do vzťahov s kolegami a priateľmi, alebo obľúbencami v umení a literatúre spontánne vstupujúci, ale rovnako aj odchádzajúci pri náznaku zrady a nedôvery, do posledného dňa kritický občan a politicky vyhranený súčasník, taký ostane v pamäti súčasníkov spisovateľ, prekladateľ, kultúrny publicista, umelec vášnivo milujúci film, sporadicky aj literárny kritik Ján Lenčo (23. 10. 1933 v Žiline – 1. 11. 2012 v Žiline) odišiel.

Rád stretával ľudí a rád si s niektorými dopisoval. Napokon v listoch, ktoré boli dlhé a menili sa na malé literárne útvary, bolo viac, ako stačil o sebe povedať pri stretnutí. Vtedy ho spravidla naháňal ľudský čas, trápilo ho dýchanie, umáralo počasie. V listoch sa stretalo raz prepojene a inokedy v náznakoch, invektívach, poznámkach na okraj, spontánnych rozpomienkach i rapsodicky „všetko“, čím žil, ako žil, s kým bol na reči, za kým cestoval do iného kúta kontinentu či sveta. V listoch bolo i to, čo ho skutočne rozčuľovalo a čomu nebol ochotný podľahnúť, hoci spoločenská „doba“ a jej pozlátka ho vyzývali inak a inam.

Ján Lenčo vládol slovom a neohraničenou kultivovanou predstavivosťou. Takou, aká nebýva často pri iných prozaikoch, presvedčivo vypovedajú o tom žánre, ktorým dôveroval a nechával v nich žiť svoje príbehy, postavy a meditujúcich a do gnómy dotvárajúcich istoty bytia svojich filozofujúcich rozprávačov.

Pri každom osobnom stretnutí to vyznievalo tak, že musí všetko ustúpiť pretlaku slov, aby jeho príbehy žili s ním i z neho aj potom, čo sa vypraví kamsi inak, ale vždy za tými, ktorí ho obohacovali i utvrdzovali v tom, čím si vymedzil svoj ľudský i umelecký priestor v spoločnosti ostatných súčasníkov.

Tajomstvá archívov, objavy, ktoré mu prinášali výpravy do pieskom zanesenej minulosti, ale i do intímneho (rodinného, profesijného, stavovského) dejepisu, to všetko dnes ostáva bez svojho autora už len v skúsenosti a pozornosti literárnych historikov, najbližších, priateľov a čitateľov.

Ján Lenčo bol jemný a súčasne bezohľadne ironický, bránil sa, lebo to ho naučili skúsenosti jeho života, i vtedy, keď sa označoval za bezvýznamného autora, hoci aj učebnice literatúry a čítanky či maturitné otázky pre stredoškolákov popierajú tento jeho hodnotiaci úskok voči sebe. A bol múdro a s nadhľadom prežitého tolerantný voči udalostiam, ktoré mu ubližovali, ponižovali ho pre jeho občianske názory a znižovali jeho stavovskú príslušnosť medzi slovenskými spisovateľmi. Ironizoval, trápil sa pre skrivodlivosť a neodpúšťal, ale iba tak, že nezabudol, a to i preto, lebo sa svetské hriechy na ňom spájali s ľuďmi, ktorých poznal a boli medzi nimi i takí, ktorých mal rád, práve tým odpúšťal tak, ako prepáčime slabým, nevedomým a nezdravým ich zmietanie sa v krážoch doby.

Ján Lenčo o stretoch moci a doby a dôsledkoch nedohovoru jednotlivca s príkazmi mocných vedel svoje. Čas vypovedá, že prežil svoje rodinné, občianske i politické dejiny dôstojne. Nie raz hovorieval, že si nepamätá, aby bolo o chvíľu jasné, čo všetko je uložené v jeho rozpomienkach a v akých pozoruhodných súvislostiach si uchováva detaily so vzácnym svedectvom účastníka či znalca toho, čo žil a o čom písal, o čom tak rád rozprával, kým sa dalo, aj s úsmevom. Vtedy, či už to boli besedy, ankety, rozhlasové relácie, dohovorené stretnutia, vykročil od seba a za seba, aby sa svojimi zážitkami, rozprávaniaми, príbehmi a textami znova a znova vracal k empirii prežitého času, k poznaniu o sebe v inom

čase, v iných súvislostiach, s iným poslaním. No nech bolo, ako bolo, vždy to boli návraty bohatšie o vedomosti, poznanie a o stretnutia, v ktorých rozdával zážitky o sebe s blízkymi ľuďmi zo sveta kultúry, umenia a literatúry.

Kto mal takú príležitosť byť prie jeho návratoch do krajín, na cesty a k priateľom, ktorých vyhľadal azda po celom svete, neveriacky počúvali torzá zo situácií, ktoré boli, – a to doslova – z celej duchovnej a kultúrnej Európy. Cestoval rád, často a vždy s cieľom stretnúť toho a toho svojho duchovného príbuzného, tak chápal využitý a obohatený obsah času, vypravoval sa za svojimi témami, literárnymi priateľmi, za tým, čo malo byť v jeho knihe života zapísané na stránke videl som a porozumel som.

Ján Lenčo, čas premenený na život to tak chcel, zostáva v dejinách literatúry, v slovníkoch a encyklopédiách, vo svojich knihách, aj keď nesú poniektoré miesto jeho mena viacero literárnych pseudonymov.

Ján Lenčo zostáva medzi tými, ktorí ho poznali, ale predovšetkým ho mali radi, veď „spomienka je naša druhá skutočnosť“. Pre tých, ktorí si uchovávajú chvíle prežité s ním, šči už boli pracovne alebo osobne a nezabudnú, ako keby sám napovedal v odkaze to, čomu oddane slúžil sám, „končím staroegyptským pozdravom – buďte živí, zdraví, svieži“.

Viera Žemberová

Za Cyrilom Krausom

Výskum romantizmu, literárneho romantizmu a slovenského aj slovenského literárneho romantizmu mal v druhej polovici 20. storočia v slovenskej literárnej vede mimoriadne výrazné personálne zastúpenie spomedzi absolventov Slovenskej univerzity a Komenškého univerzity v Bratislave. Po absolutorií literárnej vedy alebo slovenčiny v aprobácií s iným predmetom sa podľa okolností zapojili do kultúrneho, literárneho života a takmer všetci sa znova stretli na pôde Ústavu slovenskej literatúry SAV alebo v Ústave svetovej literatúry SAV. V 70. rokoch 20. storočia tí, ktorým dramatické politické udalosti nezne-možnili pokračovať vo svojom výskume, pracovali v Literárnovednom ústave SAV do začiatku 90. rokov. Organizačné zmeny v inštitúciách, ktoré sa programovo sústreďovali na literárnovedné skúmanie kultúrnej minulosti aj literárnej prítomnosti, zapojenie sa do redaktorskej a vydavateľskej praxe, pôsobenie v žurnalistike a v denníkových tlačiach alebo aj učiteľovanie vo vzdelávacom systéme na poste vysokoškolského učiteľa na Karlovej univerzite (1969), na Univerzite Komenského (1976), na Jagellovskej univerzite (1976), Pedagogickej fakulte v Nitre 1971, aby svoje akademické pôsobenie skončil na Trnavskej univerzite (1999). I také boli medzistupne v profesijnej biografii literárneho historika PhDr. Cyrila Krausa, DrSc. (3. 7. 1928 – 11. 8. 2012).

Koncept národnej kultúry a literatúry, programové sústreďovanie sa na kontinuitu kultúrnej pamäti, ale predovšetkým utváranie jasného pôdorysu národnej literatúry v európskom kultúrnom prostredí sa sústredil na dostupný i v kultúrnom „teréne“ vyhľadávanie materiálu, jeho poznávanie, odlišovanie, štúdium, to všetko smerovalo literárnohistoric-kými metódami výskumu k „mapovaniu“ podložia a k otváraniu, ba viac, k diferencovaniu pojmu slovenský literárny romantizmus aj v jeho väzbách na slovanský a neslovanský areál, ale predovšetkým na medziliterárne rozlišovaný jav univerzálne pomenovaný ro-mantizmus.